

10. Vidal P., Torres D. The Social Responsibility of Non-Profit Organizations. A Conceptual Approach and Development of SRO model/ P. Vidal, D. Torres. — Barcelona: Observatori del Tercer Sector, 2005. — 35 p.

11. Yearbook of International Organizations 2012-2013. — London: Brill Academic Publishers, 2012. — 1438 p.

Статтю подано до редакції 25.05.13 р.

УДК 336.71

*Оглобля Я. О., аспірантка
кафедри міжнародних фінансів,
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет ім. Вадима Гетьмана»*

РОЛЬ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ БАНКІВ В КОНТЕКСТІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ГЛОБАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

АНОТАЦІЯ. У статті проаналізовано підходи до визначення ключових елементів системи міжнародного банківництва, розкрито сутність поняття «транснаціональний банк» та визначено його сучасне значення в умовах фінансової глобалізації.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: Транснаціональний банк, глобальний банк, багатонаціональний банк, глобалізація, банківська діяльність, міжнародний банк.

АННОТАЦИЯ. В статье проанализировано подходы к определению ключевых элементов системы международного банковского дела, раскрыто сущность понятия «транснациональный банк» и определено его современное значение в условиях финансовой глобализации.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: Транснациональный банк, многонациональный банк, глобализация, банковская деятельность, международный банк.

ANNOTATION. The article is devoted to the analysis of main approaches to determination of key elements of international banking, the notion of transnational bank and its modern significance under financial globalization.

KEY WORDS: Transnational bank, multinational bank, globalization, banking, international bank.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день однією з ключових тенденцій фінансової глобалізації є посилення концентрації банківських активів та капіталів, виникнення та посилення ролі транснаціональних банків, які виступають головними носіями банківського капіталу та перетворилися на головних суб'єктів сучасної глобальної фінансової системи завдяки трансформації глобальної банківської діяльності. ТНБ стають головними організаторами процесів інтернаціоналізації виробництва. Поняття «транснаціональний банк» настільки широке, що ні в вітчизняній, ні в іноземній літературі досі не має його чіткого визначення та розмежування даного поняття від таких схожих понять як «багатонаціональний банк», «міжнародний банк» та «глобальний банк». Також чітко не виділено ключові складові частини міжнародної банківської діяльності. Саме тому виникає потреба в дослідженні різноманітних підходів до визначення принципів відмінностей між елементами системи міжнародного банківництва, у вдосконаленні концептуальних теоретико-методологічних засад поняття «ТНБ», конкретизації його сутті та у визначенні ролі ТНБ, а також чинників та рушійних сил їх домінування в глобальному фінансовому просторі.

Аналіз останніх джерел чи публікацій. Питанням розвитку міжнародної банківської діяльності займалися як зарубіжні вчені, такі як Е. Бейн, Б. Вільямс, Р. Глен Габбард, М. Енг, Е. Доллан, Е. Рид, Ф. Лис, П. Макгуайер, так і вітчизняні — Н. Є. Бойцун, О.В. Булатова, О.І. Гапонюк, С. Я. Моринець, І.В. Шамова. Оцінка впливу ТНБ на економіку країн відображено в роботах таких вітчизняних науковців, як Г. Бальянта, І. Зарицької, О. Мазуренка.

Виклад основного матеріалу дослідження. Посилення позицій транснаціональних банків і підвищення їх ролі в процесі консолідації банківського та промислового капіталу є одним з найбільш помітних моментів у світовій економіці за останній час. Транснаціональний капітал, представлений передусім ТНК і ТНБ, в силу об'єктивних закономірностей свого розвитку прагне до подальшого розширення економічної влади. В умовах глобалізації ТНБ стали найважливішими фінансовими посередниками, які забезпечують необхідними ресурсами учасників зовнішньоекономічних зв'язків [3, с. 633].

На сьогоднішній день вітчизняні та зарубіжні науковці порізно виділяють ключові елементи сучасної системи міжнарод-

дною банківництва. Наприклад, на думку Гапонюка О.І., існує чотири групи банків, які здійснюють міжнародні операції. *До першої групи* він відносить національні банки, що мають лише невелике іноземне відділення, на яке припадає незначна частка активів, прибутків і обслуговування. Такі відділення, зазвичай, фінансують торговельні угоди, разові валютні операції, відкривають акредитиви клієнтам у країні перебування та підтримують обмежені кореспондентські відносини з іншими банками. Особливістю *другої групи* банків є те, що міжнародні операції починають приносити від 5 до 10 % їх прибутків, а розширення участі цих банків у міжнародних операціях відбувається через створення окремих філій, дочірніх банків і представництв в основних світових центрах. *В третю групу* банків входять, так звані, міжнародні банки, які автор ототожнює за своєю сутністю з транснаціональними банківськими угрупованнями, а прибуток від їх операцій на міжнародній арені сягає 25—35 % загального прибутку банку. Банки цієї категорії здатні не лише фінансувати торгівлю, проводити масштабні операції з валютою та кредитними угодами, а й виступати в ролі банків — визнаних лідерів при створенні міжнародних консорціумів банків, організації фінансування великих і престижних проектів, а також створювати обмежені угруповання, які б надавали високоспеціалізовані фінансові послуги. *До четвертої групи* входять глобальні банки, в яких окремо міжнародні операції не виділяються, бо вони ніби не мають самостійного значення, а на передній план у стратегії їх розвитку висувуються потенційна прибутковість того чи іншого ринку незалежно від географічного розташування, можливість отримати на цьому ринку конкурентні переваги, відносна привабливість угод із конкретним клієнтом. Фінансові органи головного банку здійснюють централізований контроль за ефективністю проведених операцій на національних і міжнародних ринках одночасно [3, с. 634—636].

З іншого боку до трактування поняття «системи міжнародного банківництва» підходить Владичин У.В. На його думку, вона являє собою створення і діяльність міжнародних банківських об'єднань, до яких він відносить ТНБ, міжнаціональні банки (МНБ), а також окремо виділяє стратегічні альянси та глобальні банки, які діють на світовому ринку, міжнародних ринках та на національних ринках зарубіжних держав. Основу такого підходу становить те, що при здійсненні міжнародного банківництва значення має

тільки характер самої операції і можливість отримання прибутку у глобальному масштабі, незалежно від країни розташування. [2, с. 149]

Шамова І.В. до системи міжнародного банківництва відносить не лише транснаціональні та міжнаціональні банки як попередні дослідники, але й включає сюди ще національні банківські системи країн світу та наднаціональні інститути — міжнародні фінансово-кредитні установи. При чому ТНБ в її розумінні — це міжнародні банківські монополії, що досягли такого рівня міжнародної концентрації та централізації капіталу, який завдяки зрощуванню з промисловими монополіями дає змогу їм брати реальну участь в економічному розподілі світового ринку позичкових капіталів та кредитно-фінансових послуг. Це великі кредитно-фінансові комплекси універсального типу, що мають широку мережу закордонних підрозділів та більше половина їх операцій та прибутків пов'язані з обслуговуванням міжнародного бізнесу. А МНБ, в свою чергу, це просто крупні ТНБ, в яких міжнародною є не лише діяльність, а й склад капіталу та система управління. На її думку, діяльність ТНБ та МНБ у глобальному масштабі мало чим відрізняється [7 с. 176].

Аналогічної думки дотримується Єгоровичева С.Б., яка вважає, що процес інтернаціоналізації торкнувся не тільки діяльності банків, але й вніс зміни до складу банківського капіталу, що й призвело до появи міжнаціональних банків поряд з ТНБ. [1, с. 146]

Шпиг Ф.І. вважає, що в процесі банківської інтернаціоналізації беруть участь лише два види банків: багатонаціональні та міжнародні банки, й взагалі не виділяє окремо ТНБ. Міжнародні банки відзначаються тим, що проводять валютні трансакції міжнародного характеру, не маючи при цьому локалізованих відділів за кордоном, а багатонаціональні банки здійснюють свою діяльність в різних країнах, тобто вони мають свої філіали більш, ніж в одній країні. [8, с. 114] Проте можна побачити, що в його трактуванні поняття багатонаціональних банків є практично ідентичним з поняттям ТНБ. Хоча якщо звернутися до визначення ТНБ за методикою ООН, то за їх підходом ТНБ вважаються банки з обсягом активів не менше 2 млрд. дол. США і власною мережею філій, але не менш, ніж у п'яти іноземних державах, а не просто більше, ніж в одній, як це представлено в трактуванні Шпиґа Ф.І.

Узагальнення підходів щодо класифікації елементів системи міжнародного банківництва вітчизняними науковцями представлено в таблиці 1.

Таблиця 1

ЕЛЕМЕНТИ СИСТЕМИ МІЖНАРОДНОГО БАНКІВНИЦТВА

Гапонюк О.І.	Владичин У.В.	Шамова І.В.	Шпиг Ф.І.
1. Національні банки з невеликим іноземним відділення	1. ТНБ	1. ТНБ	1. Багатонаціональні банки
2. Банки, в яких міжнародні операції приносять від 5 до 10 % їх прибутків	2. Міжнаціональні банки	2. Міжнаціональні банки	2. Міжнародні банки
3. Міжнародні банки (транснаціональні банківські угруповання)	3. Стратегічні альянси	3. Національні банківські системи країн світу	
4. Глобальні банки	4. Глобальні банки	4. Міжнародні фінансово-кредитні установи (МБФР, ЄБФР)	

Джерело: складено автором на основі [2, 3, 7, 8].

Що стосується трактування ТНБ та МНБ в іноземній літературі, то варто зазначити, що поняття ТНБ як таке виділяється в основному лише в підходах ООН. Інші міжнародні установи, зокрема Банк міжнародних розрахунків, ЄЦБ та МВФ, частіше оперують такими двома основними видами банків, як міжнародні (інтернаціональні/міжнаціональні) та багатонаціональні. Експерти Банку міжнародних розрахунків зазначають, що БНБ проводить свою діяльність через великі за розміром міжнародні відділення та дочірні компанії та в крайніх випадках фінансує їх діяльність в приймаючих країнах. На противагу, міжнародний банк проводить свою діяльність з території домашньої країни або з фінансового центру та здійснює в основному операції за кордон. [12, с. 26] До операцій, які визначаються міжнародною банківською діяльністю відносять посередницьку діяльність, яка включає в себе надання кредитних коштів банком в країні базування до іншої країни, здійснення угод щодо приймання депозитів, цінних паперів, контрактів на деривативи тощо. [13, с. 4]

Підхід Елізи Бейн та Джастіна Фанга співпадає з визначенням спеціалістів з Банку міжнародних розрахунків, проте вони зазначають, що БНБ має володіти та управляти відділенням або філіалом у більш, ніж одній країні. [10, с. 2] Інший американський науковець Баррі Вільямс також виділяє БНБ як ключові суб'єкти системи міжнародного банківництва, проте за його підходом вони мають володіти та здійснювати контроль банківської діяльності у більш, ніж двох країнах світу. [9, с. 2] Цікавим є той факт, що в звітах ЄЦБ також в основному зустрічається поняття саме «багатонаціональний банк», який визначається як банк, що складається з банку в країні базування та певної кількості банків, розміщених за кордоном. [11]

Проаналізувавши різні підходи до визначення елементів системи міжнародного банківництва, ми дійшли висновку що вони мають бути наступними: ТНБ, МНБ, глобальні банки та міжнародні фінансово-кредитні установи. Ми пропонуємо власне вдосконалене визначення *ТНБ* як масштабного кредитно-фінансового комплексу універсального типу, більше половина операцій та прибутків якого пов'язані з обслуговуванням міжнародного бізнесу, який з'явився внаслідок процесів концентрації та централізації капіталу та досяг такого рівня розвитку, який дає йому змогу брати реальну участь в економічному розподілі світового ринку позичкових капіталів та кредитно-фінансових послуг, а саме фінансувати торгівлю, проводити масштабні операції з валютою та кредитними угодами та виступати в ролі банку — лідеру при створенні міжнародних консорціумів банків та організації фінансування великих проектів.

Основна клієнтура ТНБ — ТНК, іноземні уряди, державні інституції та міжнародні організації. ТНБ сформувались на базі найпотужніших комерційних банків промислово-розвинутих країн. [7, с. 176] Це банківські монополії США — «Bank of America», «Citibank», Великої Британії — «Barclays», Франції — «BNP Paribas», «Société Générale», Німеччини — «Deutsche Bank», Японії — «Mitsubishi UFJ Financial Group». Розвиток міжнародної банківської діяльності в контексті трансформації глобальної економіки представлено в таблиці 2.

З метою посилення ролі на світовому фінансовому ринку, ТНБ постійно розширюють свою присутність в національних банківських системах. Зокрема, у країнах Латинської Америки значний вплив мають транснаціональні американські банки, у країнах Азії — ТНБ США та Японії. Для окремих країн Центрально-Східної Європи характерна значна присутність транснаціональних фінансово-

банківських груп. Наприклад, в Естонії 98 % активів банківської системи знаходиться під контролем ТНБ; в Хорватії, Словаччині та Литві 90 % активів їх банківських систем контролюються іноземними банками; в Болгарії цей показник дорівнює 80 %; в Польщі та Чехії ТНБ контролюють близько 70 % активів їх банків. [5, с. 118]

Таблиця 2

РОЗВИТОК МІЖНАРОДНОЇ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Етап	Діяльність	Суть операції
I	Традиційні види діяльності (60-ті роки ХХ ст.) 1. Фінансування експортно-імпорتنих операцій 2. Угоди з валютою 3. Іноземні позики	Акредитив, інкасо, робота з переказними векселями та документами; Купівля-продаж інвалюти; Кредити клієнтам, що знаходяться в інших країнах.
II	Нові види діяльності (70-ті та 90-ті рр. ХХ ст.) 1. Ринок євровалют 2. Синдиковані євро кредити 3. Торговельна банківська справа	Угоди та фінансування в єрвалюті; Організація та участь у синдикованих єврокредитах; Випуск єврооблігацій та торгівля на вторинному ринку, корпоративні послуги.
III	Інноваційна діяльність (80-90-ті рр. ХХ ст.) 1. Інноваційне фінансування 2. Світовий грошовий ринок 3. Управління портфелем позик, наданих країнам, що розвиваються. 4. Приватна банківська справа	Забезпечення програми випуску євро нот (NIFs), процентні свопи; Цілодобові шилінгові операції; Стягнення боргів, перегляд умов та зміна структури боргу, торгівля борговими зобов'язаннями країн, що розвиваються, на вторинному ринку, свопи; Забезпечення фінансових послуг можливим клієнтам у світовому вимірі.
IV	Подальший розвиток інноваційної діяльності (Перше десятиліття ХХІ ст.) 1. Обслуговування процесів злиття та поглинання. 2. Розвиток кредитних деривативів. 3. Розвиток іпотечного кредитування. 4. Поширення процесів сек'юритизації. 5. Збільшення обсягів операцій на валютному ринку.	Забезпечення процесів концентрації, централізації та консолідації капіталу; Здійснення позикового фінансування, фінансування з використанням власного або акціонерного капіталу та змішаного (гібридного) фінансування; Управління кредитним ризиком та його відокремлення від активу для наступної передачі іншій стороні; Випуск іпотечних облігацій, формування пулів заставних; Випуск та розміщення цінних паперів (asset-backed securities — ABS).

Джерело: Складено та удосконалено автором на основі [7]

Процеси глобалізації фінансових ринків та лібералізації руку капіталів тісно пов'язані з прагненням ТНБ до глобальної присутності на світовому ринку, зокрема на таких його сегментах як валютний, кредитний і ринок капіталів. Зазначені процеси супроводжуються конвергенцією та зростанням обсягів активів ТНБ (таблиця 3). [4 с. 259]

Таблиця 3

НАЙПОТУЖНІШІ БАНКИ СВІТУ ЗА РОЗМІРАМИ АКТИВІВ, 2012 р.

Позиція	Банк	Країна	Активи, млрд дол.
1	Deutsche Bank	Німеччина	2809,89
2	Mitsubishi UFJ Financial Group	Японія	2803,42
3	Industrial & Commercial Bank of China	КНР	2763,59
4	HSBC Holdings	Сполучене Королівство	2721,06
5	Barclays PLC	Сполучене Королівство	2584,30
6	BNP Paribas	Франція	2562,99
7	Japan Post Bank	Японія	2513,21
8	JPMorgan Chase & Co.	США	2321,28
9	Credit Agricole SA	Франція	2317,12
10	Royal Bank of Scotland	Сполучене Королівство	2225,14

Джерело: [14]

В сучасних умовах ТНБ зайняли особливо могутню позицію в глобальному економічному просторі та суттєво прискорюють процеси глобалізації, формують глобальні стратегії, відмінності-

ми яких є наступні вимоги до поведінки на світових ринках: загальнопланетарне бачення ринків і конкуренції, досконале знання конкурентів на світових ринках, контроль за своїми операціями в загальносвітовому масштабі, здатність до гнучких та швидких змін у напрямках діяльності у випадку загрози змін умов конкуренції та витіснення з ринку, розміщення капіталів з найбільшою рентабельністю, координація своєї диверсифікованої діяльності за допомогою гнучких інформаційних технологій. Характерними рисами глобальних стратегій ТНБ є об'єднання капіталів, злиття, взаємні придбання активів, створення глобальних маркетингових конкурентних стратегій і систем глобальних кореспондентських відносин і рахунків. У результаті формуються такі великі інтегровані фінансові системи, у порівнянні з якими національні території і держави починають виступати як другорядні підлеглі системи. [3, с. 633] Діяльність ТНБ стає усе більш стійкою, стабільною і глобальною. Розширюючись, вона в той же час все більше залежить від стану місцевого законодавства, торговельного й інвестиційного ринку, місцевої кон'юнктури цін і відсоткових ставок, а в широкому плані — від показників внутрішньоекономічного розвитку як власних, так і приймаючих країн, розвитку електронних технологій. [6, с. 35].

Висновки з проведеного дослідження. Очевидним є те, що сьогодні жодна країна в світі не може залишатися осторонь подій, які відбуваються в глобальному економічному просторі. Розвитку економічних відносин на сучасному етапі притаманні процеси глобалізації та транснаціоналізації, що сприяє інтегрування банківських систем до світового економічного середовища та підвищенню значення міжнародного банківського бізнесу. Експансія провідних ТНБ, які є міжнародними банківськими монополіями, на ринки країн та фінансова глобалізація сформували новий ландшафт світу, який передбачає існування великих інтегрованих фінансових систем та сприяють трансформації глобальної банківської діяльності. Формування фінансової глобальної олігополії стає головною тенденцією розвитку фінансово-банківської сфери на сучасному етапі. ТНБ є масштабними кредитно-фінансовими комплексами універсального типу, їх операції та прибутки пов'язані з обслуговуванням міжнародного бізнесу, що дає їм змогу брати реальну участь в економічному розподілі світового ринку позичкових капіталів та кредитно-фінансових послуг. Характерними ознаками діяльності ТНБ на сучасному етапі

є: прискорення процесу концентрації й централізації капіталу в банківській сфері; глобалізація операцій; реструктуризація транснаціональних банківських мереж; злиття та поглинання; використання Інтернету й нових технологій для надання фінансових послуг.

На сучасному етапі ТНБ зацікавлені в утворенні однорідної, загальної системи замість неоднорідних груп незалежних організацій, розміщених у різних країнах, діяльність яких координує і контролює центральна установа країни перебування. Тобто відбувається перехід від міжнародної банківської системи до глобальної, що тісно пов'язано з розвитком комунікативних й інформаційних технологій.

Література

1. *Єгоричева С.Б.* Організація діяльності банків у зарубіжних країнах: [навч. посібник] / С.Б. Єгоричева — К.: Центр учбової літератури, 2007. — 208 с.
2. *Владичин У.В.* Економічна сутність іноземного банківництва// Науковий вісник НЛТУ України: Збірник науково-технічних праць. — Львів: НЛТУ України. — 2007. — Вип. 17.2. — С. 147—152.
3. *Гапонюк О.І.* Оцінка процесів транснаціоналізації світового банківського сектору//Проблеми развития внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект. Ч.2. — 2009. — С. 633—638.
4. *Клюско Л.А.* Транснаціональні банки: позитивний вплив і негативні наслідки для національних банківських систем//Актуальні проблеми економіки. — 2010. — № 8 (110). — С. 257—264.
5. *Федірко В.В.* Банківська система України в умовах глобалізації світової економіки// Економічний форум. — Вип. 2. — 2011. — С. 117—121.
6. *Фомішин С.В.* Транснаціональні корпорації як головні суб'єкти світогосподарської практики//Бізнес навігатор. — № 2. — 2009. — С. 34—42.
7. *Шамова І.В.* Еволюція міжнародного банківництва// Фінанси, облік і аудит. — 2008. — Вип. 12. — С. 174—181.
8. *Шпиг Ф. І.* Інтернаціоналізація банківських систем// Міжнародна банківська конкуренція: теорія і практика: зб. тез доп. II Міжнародної науково-практичної конференції / Державний вищий навчальний заклад «Українська академія банківської справи НБУ». — Суми, 2007. — С. 113—115.

9. Barry Williams. Multinational banking and global capital markets // International economics, finance and trade. — Vol II. — 7 pages.

10. Elisa Bain, Justin Fung. Multinational banking: historical, empirical and case perspectives//Melbourne Business School working paper. — 1999. — 51 pages.

11. Giacomo Calzolari, Gyongyi Loranth. Regulation of multinational banks//ECB working paper. — № 431. — January 2005. — 41 pages.

12. Robert McCauley, Patrick McGuire, Goetz von Peter. The architecture of global banking: from international to multinational?// BIS Quarterly Review. — March 2010. — P. 25—37.

13. Committee on the Global Financial System. Long-term issues in international banking//BIS. — CGFS Papers. — № 41. — 38 pages.

14. www.relbanks.com — Рейтинг світових банків

Статтю подано до редакції 13.05.13 р.

УДК 339.7

Базилюк Я. Б., к.е.н., доц.,
Завідувач відділу міжнародних фінансів та фінансової безпеки
ДННУ «Академія фінансового управління»
Міністерства фінансів України

РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ ФІНАНСОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У СУЧАСНІЙ СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЛОБАЛЬНОЇ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ

АНОТАЦІЯ. Досліджено сучасну роль міжнародних фінансових організацій у формуванні глобальної фінансової безпеки. Визначено ключові механізми та інструменти забезпечення фінансової стабільності МВФ.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: міжнародні фінансові організації, фінансова стабільність, раннє попередження, зовнішні ризики, фінансовий нагляд.

АННОТАЦИЯ. Исследована современная роль международных финансовых организаций в процессе формирования глобальной финансовой безопасности. Определены ключевые механизмы и инструменты обеспечения финансовой стабильности МВФ.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: международные финансовые организации, финансовая стабильность, раннее предупреждение, внешние риски, финансовый надзор.